

2 PERUSPALVELUJEN ARVIOINTI

2.1 TOIMEKSIANTO

Peruspalvelujen arviointi tuli lääninhallituksen tehtäväksi kaikilla sen edustamilla toimialoilla lääninhallituslain muutoksen perusteella vuonna 2000. Eräiden hallinnonalakohtaisten erityislakien nojalla lääninhallituksissa oli tehty arviointeja jo vuodesta 1996.

Arviointi tehdään sisäasiainministeriön toimeksiannosta. Arvioinnin kohteet valitaan yhteistyössä lääninhallitusta ohjaavien viranomaisten kanssa. Peruspalveluilla tarkoitetaan tässä arvioinnissa palveluja, jotka pääasiassa koskevat suurta määrää ihmisiä ja vaikuttavat kansalaisten jokapäiväiseen elämään ja joiden puuttuminen aiheuttaa merkittäviä ongelmia. Arviointi tukee valtakunnallista kehittämistä ja täydentää kuntien omaa arviointityötä.

Vuoden 2003 arvioinnin tarkoituksena oli edellisvuoden tapaan kuvata palvelujen saatavuutta ottamalla huomioon palvelutarve ja kysyntä. Arviointi tehtiin kaikissa lääninhallituksissa yhtenäistä tietoaainestoa ja esittämistä käyttäen. Arvioinnista raportoidaan soveltuvin osin karttaesittämistä käyttäen.

Itä-Suomen lääninhallituksen seitsemäs peruspalvelujen arviointiraportti tullaan julkaisemaan myös CD-ROM-levyllä ja Internetissä osoitteessa www.laanhallitus.fi/ita/julkaisut.

2.2 ARVIOINTIKOhteet

Sisäasiainministeriön ohjauskirjeen (SM-2003-01159/Ha-11) mukaisia vuoden 2003 arviointikohteita täsmennettiin lääninhallitusten ja niitä ohjaavien viranomaisten neuvotteluissa.

Vuoden 2003 arviointikohteet hallinnonaloittain olivat seuraavat:

Sivistystoimi

Opetustoimi

 Esiopetus

 Oppilashuolto ja kurinpito perusopetuksessa

Kirjastotoimi

Liikuntatoimi

Nuorisotoimi

Sosiaali- ja terveystoimi

Lasten ja nuorten sosiaalipalvelujen saatavuus

Liikennepalvelut

Poliisitoimi

Hälytyspalvelut

Tutkinta

Lupapalvelut

Pelastustoimi

Onnettomuuksien ehkäiseminen

Pelastustoimintaan varautuminen

Eläinlääkintähuolto ja elintarvikevalvonta

Kuluttajahallinto

Päivittäistavarakauppa

Sisäasiainhallinto

Valtion keskus-, alue- ja paikallishallinnon verkkopalvelut, erityisesti sähköisen henkilökortin avulla käytettävät palvelut

Hallinnonalojen yhteiset arviointikohteet

Liikenneturvallisuus

Sosiaali- ja terveystoimen sekä koulutoimen kuljetukset

2.3 ARVIOITSIJAT

Itä-Suomen lääninhallituksen osastot valitsivat omista asiantuntijoistaan arvioitsijat, karttaesittämisen vastuuhenkilöt ja edustajansa arviointiryhmään. Osastopäälliköt omilla osastoillaan vastasivat parhaan asiantuntemuksen käytöstä ja saamisesta arviointityöhön. Suuri osa arvioitsijoista on osallistunut myös aikaisempien raporttien kokoamiseen, osa oli mukana ensimmäistä kertaa. Työ tehtiin normaalina virkatyönä. Arviointityössä mukana olleet osallistuivat arviointiosaamista, karttaesittämistä ja raportin kirjoittamista käsitelisiin koulutustilaisuuksiin.

Arviointiryhmään kuuluivat osastojen ja arviointikohteiden vastuuhenkilöinä:

kouluneuvos Matti Hänninen (työryhmän puheenjohtaja, viestintä- ja kehittämissyksikkö)
sivistystoimentarkastaja Markku Huttunen (sivistysosasto, opetustoimi)
ammattikasvatustarkastaja Matti Leskinen (oppilashuolto ja kurinpito)
sivistystoimentarkastaja Pirkko Rusi (kirjastotoimi)
liikuntatoimen tarkastaja Paavo Hyvärinen (liikuntatoimi)
suunnittelija Kirsi Kohonen (nuorisotoimi)
ylitarkastaja Marja Kuhmonen (sosiaali- ja terveysosasto, erityispäivähoito)
lääninsosiaalitarkastaja Marita Uusitalo (kasvatus- ja perheneuvolat, kotipalvelu)
lääninsosiaalitarkastaja Tuula Järvinen (lastensuojelu)
lääninsosiaalitarkastaja Kirsi Kaikko (perhetyö, sosiaalipäivystys)
sosiaalitarkastaja Sirkka Koponen (lapsiperheet toimeentulotukiasiakkaina)
ylitarkastaja Liisa Joenperä (liikenneosasto, sosiaali- ja terveystoimen sekä koulutoimen kuljetukset)
erikoissuunnittelija Petri Marjamaa (poliisiosasto)
pelastusylitarkastaja Kullervo Lehikoinen (pelastusosasto)
läänineläinlääkäri Pauli Sorvisto (eläinlääkintä)
lääninelintarviketarkastaja Pekka Pönttönen (elintarvikevalvonta)
tarkastaja Minna Karppinen (kilpailu- ja kuluttajaosasto)
tietohallintopäällikkö Risto Nuutinen (sisäasiainhallinto, verkkopalvelut)
ylitarkastaja Päivi Juvonen (liikenneturvallisuus)
viestintäpäällikkö Pirkko Willberg (viestintä- ja kehittämissyksikkö)
tiedotussihteeri Auli Posti (viestintä- ja kehittämissyksikkö)
tiedottaja Ulla Hiltunen (työryhmän sihteeri, viestintä- ja kehittämissyksikkö)

Karttaesittämisen vastuuhenkilöt olivat:

sivistystoimentarkastaja Markku Huttunen (sivistysosasto)
läänin terveystarkastaja Eeva-Liisa Launonen (sosiaali- ja terveysosasto)
suunnittelija Harri Moilanen (liikenneosasto, tietotekniikkayksikkö)
erikoissuunnittelija Petri Marjamaa (poliisiosasto)
pelastusylitarkastaja Kullervo Lehikoinen (pelastusosasto)
ylitarkastaja Pentti Avikainen (kilpailu- ja kuluttajaosasto)
tiedotussihteeri Auli Posti (viestintä- ja kehittämissyksikkö)

Arviointityöhön osallistuivat myös:

suunnittelija Johanna Ketola (sivistysosasto)
sivistystoimentarkastaja Pentti Nikkinen (sivistysosasto)
nuoriso- ja liikuntatoimentarkastaja Pirjo Rimpiläinen (sivistysosasto)
nuoriso- ja liikuntatoimentarkastaja Matti Ruuska (sivistysosasto)
osastosihteeri Ulla Neuvonen (sivistysosasto)
osastosihteeri Pirkko Nousiainen (sivistysosasto)

tarkastaja Pasi Hautalahti (sosiaali- ja terveysosasto)
osastosihteeri Maarit Heinonen (sosiaali- ja terveysosasto)
läänineläinlääkäri Paula Junnilainen (sosiaali- ja terveysosasto)
läänineläinlääkäri Petra Lihtamo (sosiaali- ja terveysosasto)
läänineläinlääkäri Riitta Mustonen (sosiaali- ja terveysosasto)
lääninsosiaalitarkastaja Anja Lehtonen (sosiaali- ja terveysosasto)
lääninsosiaalitarkastaja Timo Talo (sosiaali- ja terveysosasto)
osastosihteeri Raili Juutilainen (sosiaali- ja terveysosasto)

osastosihteeri Sirpa Kesonen (sosiaali- ja terveysosasto)
osastosihteeri Aune Mäkinen (sosiaali- ja terveysosasto)

ylitarkastaja Marja-Leena Inkinen-Remes (liikenneosasto)
ylitarkastaja Seppo Huttunen (liikenneosasto)
ylitarkastaja Toini Puustinen (liikenneosasto)
ylitarkastaja Jani Reinikainen (liikenneosasto)
ylitarkastaja Hannu Sorasalmi (liikenneosasto)

lääninylitarkastaja Jorma Rannio (poliisiosasto)

pelastustarkastaja Seppo Pirskanen (pelastusosasto)
mikrotukihenkilö Elias Pöppönen (pelastusosasto, tietotekniikkayksikkö)

harjoittelija Heidi Ruottinen (viestintä- ja kehittämissyksikkö)

2.4 AINEISTO

Arvioinnin perusaineistona käytettiin Tilastokeskuksen tilastomateriaalia ja vuosittain kerättäviä toimintatilastoja. Myös erilliskyselyjä tehtiin. Eri viranomaisten tilastoja, julkaisuja ja raportteja käytettiin hyväksi. Valtakunnallisen vertailtavuuden saavuttamiseksi lääninhallitusten kesken sovittiin yhteisistä perusteista aineiston hankinnassa. Arvioitsijat käyttivät hyödyksi myös normaalin virkatyön tieto- ja kokemuspohjaa sekä havaintoja ja henkilöhaastatteluja. Kartat tehtiin tilastoaineistosta MapInfo-karttaohjelman avulla.

Kunakin arviointikohteen yhteydessä on selvitetty tarkemmin arvioinnissa käytetyn aineiston hankinta.

2.5 KESKEISET ARVIOINTITULOKSET

Esiopetusryhmät yhä ylisuuria

Esiopetuksen hallinnon järjestämisessä koulutoimen osuus oli kunnissa hieman laskenut edelliseen vuoteen verrattuna. Kunnan järjestämään esiopetukseen osallistuminen oli laskenut edellisvuoden 96,1 prosentista 94,5 prosenttiin.

Esiopetuksen oppilashuollollisten palvelujen vastaavuus tarpeisiin vaihteli palvelualoitin. Näiden palvelujen saatavuus on etenkin erityistä tukea tarvitsevien lasten tukitoimien järjestämisessä olennaista. Erityisopetuksellisten palvelujen riittävyys arvioitiin huonoimmaksi.

Esiopetuksen opettajatilanne oli hyvä, vailla muodollista kelpoisuutta olevia oli vain noin 1,8 % opettajista.

Opetusministeriön suositusta ryhmien enimmäiskoosta ei ollut reilussa kolmanneksessa kaikista kunnista vieläkään pystytty noudattamaan. Ylisuuret ryhmät olivat valtaosin päiväkodeissa. Lasten tasapuolisten kehittymismahdollisuuksien turvaamiseksi kuntien tulisi saada esiopetuksen ryhmäkoot opetusministeriön suositusten mukaisiksi.

Kuljetuksen esiopetuspaikkaan järjesti noin 84 % kunnista, mikä oli hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna (88 % kunnista). Kuljetuksessa olevista lapsista noin 88 % sai maksuttoman kuljetuksen. Kuljetuksessa olleiden osuus ikäluokasta oli kaupunkimaisissa kunnissa pienempi kuin edellisellä vuonna. Kuljetusten tulee noudattaa samoja perusteita kuin perusopetuksen oppilaiden kuljetukset.

Tärkeimpänä syynä esiopetukseen osallistumattomuuteen oli kuntien näkemyksen mukaan se, etteivät huoltajat pitäneet esiopetusta lapselle tarpeellisenä. Huoltajille suunnattua tietoa esiopetuksen merkityksestä lapsen oppimisvalmiuksien kehittymiseen pitää tehostaa.

Ennalta ehkäisevää yhteistyötä ja suunnittelua lisättävä oppilashuollossa

Oppilashuollon palvelujen saanti ja riittävyys eivät peruskouluissa muuttuneet merkittävästi vuodesta 2001. Etenkin vuosiluokkien 1-6 kouluissa kaivattiin lisää koulupsykologin, -kuraattorin, kuntoutus-, puhe-

tai muun terapeutin sekä koululääkäreiden palveluja. Asiantuntijapalvelujen saatavuutta edistää ja parantaa muun muassa työtilojen käytön yhteissuunnittelu.

Tiedon saanti oppilaita koskevista koulupsykologin tai -lääkärintoiminnasta, ongelmatilanteiden taustoista sekä muualta muuttaneista koettiin vaikeaksi 1-6 luokka-asteella. Erityisesti tämä koskee esiopetukseen tulevia. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätönkin tieto jää saamatta salassapitoon ja vaitioloon vedoten. Koska tämä saattaa vaikeuttaa opetus- ja kasvatustyötä, on esteiden poistaminen toimijoiden yhteinen asia.

Oppilashuoltoryhmää ei ollut kolmasosassa 1-6 luokka-asteen kouluissa. Ryhmien toiminta ja niiden koostumiskertojen lukumäärä nousi luokka-asteen kohotessa. Uusia tai yhteisesti perustettuja oppilashuoltoryhmiä tarvitaan lisää 1-6 luokka-asteiden toiminnan tukemiseksi.

Oppilashuoltoryhmien työ painottui akuuttien asioiden kuten oppimisvaikeuksien, erityisopetuksen tarpeen, oppilaan koti- ja perheongelmiin liittyvien asioiden, työrauhaongelmien ja luvattomien poissaolojen käsittelyyn. Tilanne oli vuosina 2001 - 2002 samansuuntainen lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Keskeisten yhteistyötahojen tulee voimakkaasti lisätä ennaltaehkäisevää suunnittelua, yhteistoimintaa ja informaatiota.

Koulun ja kodin välisen yhteistyön tärkeys korostuu. Se mainittiin lukuisissa asiakirjoissa, suunnitelmissa ja tiedotteissa ja koettiin tässä selvityksessä edellisen arvioinnin tapaan hyväksi. Yhteistyötä voitaisiin edelleen kehittää opetussuunnitelman laadintaan ja erilaisten arviointikyselyjen toteuttamiseen liittyvissä asioissa.

Uusitus koululainsäädännössä (1.8.2003) edellytetään, että kouluissa on opetuksen järjestäjän hyväksymät järjestyssäännöt tai muut koulussa sovellettavat järjestysmääräykset. Nyt ne puuttuvat noin joka viidennestä 1-6 luokka-asteen koulusta ja joka kolmannesta alle 50 oppilaan koulusta.

Vaikka kouluissa oli työsuojelusuunnitelmia, pelastustoimilain mukaisia turvallisuussuunnitelmia, kriisisuunnitelmia, päihde- ja huumesuunnitelmia ja erillisiä kiusaamisen ehkäisyyn liittyviä suunnitelmia runsaasti, tarvitaan työsuojelusuunnitelmia lisää lähes kaikkien luokka-asteiden kouluissa, päihde- ja huumesuunnitelmia 1-9 ja 7-9 luokka-asteen kouluissa ja kriisi- tai kiusaamisen ehkäisy-suunnitelmia kaikissa koulumuodoissa.

Turvallisuushäiriöinä kiusaamista (oppilaat toisiaan) esiintyi lähes jokaisessa perusopetuksen koulussa. Oppilaiden keskinäinen väkivalta oli hyvin yleistä (6/10) suurehkoissa kouluissa Oppituntien vakavaa häirintää esiintyi yli kolmasosassa (138/378) kouluista ja se yleistyi koulukoon kasvaessa. Turvallisuushäiriöiden vähentämiseksi ennaltaehkäisevän, moniammatillisen oppilashuoltotyön ja muiden keskeisten toimijoiden aktivoiminen sekä kohdennetun suunnittelutyön tärkeys koulurauhan ja turvallisen oppimisympäristön taustatekijöinä korostuvat ja vaativat lisäpanostusta.

Luvattomista poissaoloista tiedotettiin koteihin 6/10 koulussa pääosin samana päivänä tai viikon lopussa. Joka neljännessä koulussa ei ollut käytössä poissaoloilmoitusta kotiin luvattomista poissaoloista - kyseessä olivat tällöin pienet, alle 100 oppilaan koulut. Poissaolojen kirjaamiskäytäntö ja tilastointitavat olivat kouluissa kirjavia eikä yhtenäistä käytäntöä ollut. Luvattomien ja muiden poissaolojen seuranta tulee huomattavasti kouluissa tehostaa tarpeellisen tiedon välittämiseksi koulusta koteihin. Koko maassa tarvitaan kaikille kouluille seuranta- ja tilastointikäytännöistä yhtenäiset toimintaohjeet.

Kurinpitorangaistuksia ja muita niihin liittyviä toimenpiteitä kuten kirjallinen varoitus, määräaikainen erotaminen tai jälki-istunto kirjattiin puutteellisesti joka neljännessä koulussa. Kirjallisen varoituksen sai 123 oppilasta ja luokasta poistettiin 624 oppilasta, mikä vastasi hieman yli yhtä prosenttia koko kyselyn oppilasmäärästä (53 196). Toimenpiteiden tilastointia ja kirjaamista on tarpeellista tehostaa koulun koosta riippumatta.

Jälki-istunnon saaneiden oppilaiden lukumääräksi ilmoitettiin 3 161 oppilasta (5 % kaikista oppilaista). Jälki-istunto toteutettiin pääsääntöisesti samana päivänä tai kerran viikossa tietynä päivänä. Koulukuljetukseen oikeutetuille oppilaille järjestettiin tarvittaessa erillinen kuljetus jälki-istunnon jälkeen noin joka kymmenennessä koulussa (36/387). Erillistä koulukuljetusta jälki-istunnon jälkeen ei järjestetty joka neljännessä koulussa. Jälki-istunnoista tiedottamista koteihin tulee parantaa kaikissa koulumuodoissa ja ke-

hittää eniten 1-6 luokka-asteen kouluissa. Myös erillistä kuljetusta jälki-istuntojen jälkeen koulukuljetukseen oikeutetuille tulee tehostaa tai suunnitella paremmin etenkin 1-6 luokka-asteen kouluissa.

Itä-Suomen hallinto-oikeudessa ratkaistiin vuonna 2002 koulumatkaetuuksia 23 ja seuraavana vuonna 15. Koulunkäyntiavustajapalveluihin liittyviä perusopetuslain 42 §:n mukaisia hallintovalituksia ratkaistiin vuonna 2002 kolme ja vuonna 2003 kaksi kappaletta. Itä-Suomen lääninhallituksessa ratkaistiin kumpainkin tarkasteluvuonna kolme koulukiusaamiseen liittyvää tapausta.

Verkkokirjastot mahdollistavat kokoelmien tehokkaan käytön

Kirjaston kokoelmien kehittämisessä pääpaino on aktiivisessa ja lainattavissa olevassa kokoelmassa ja tavoitteena tulee olla tasaisesti uusiutuva kirjastoaineisto. Kirjahankinnan laatusuositukseseen, vähintään 400 kirjaa 1 000 asukasta kohden, ei päästä Itä-Suomessa lääni- eikä maakuntatasolla. Vain kolmas osa läänin kunnista ylsi laatusuositukseseen. Kirjojen hankinta ei ole riittävää valtakunnallisen laatusuosituksen mukaan tarkasteltuna, vaikka Itä-Suomen läänissä hankitaan kirjastoihin kirjoja 1 000 asukasta kohden jonkin verran enemmän kuin koko maassa.

Poisto- ja hankintaluvut mittaavat kokoelman uusiutumista. Eräänä mittarina käytetään sitä, että poistojen ja hankintojen tulee olla 8 % kokoelmasta. Itä-Suomessa kirjastojen hankinnat eivät ole riittävät tuon määritelmän mukaan tarkasteltuna. Toisaalta kokoelmat kasvavat ja vinoutuvat vanhempaan aineistoon, koska poistojen määrä on pienempi kuin hankintojen.

Lasten ja nuorten kirjojen kokoelman määrä on kohtuullinen, mutta uuden aineiston hankinta on liian vähäistä. Itä-Suomen läänissä kirjastot hankkivat 35 % lasten ja nuorten kirjoja ja 29 % aikuisten kaunokirjallisuutta koko kirjahankinnasta. Maakunnittain tarkastellen kirjastojen kokoelmapolitiikka näyttää olevan melko yhteneväinen. Jotta hankinta kohdistuu oikein, kunkin kirjaston palvelutarve tulee selvittää itsearvioinnin keinoin ja tarkastella toimintaympäristöä ja eri asiakasryhmien tarpeita. Kirjaston kokoelmat tulevat näkyviksi yhteisrekisterien ja verkkokirjastojen avulla. Tähän liittyy kokoelmien tehokas käyttö yli kuntarajojen ja erilaisten kuljetuspalvelujen mahdollisuuden selvittäminen. Peruslähtökohta on kuitenkin se, että kirjaston oman kokoelman tulee olla riittävä ja ajantasainen.

Koulujen piha-alueita ei ole suunniteltu tyttöjä kiinnostaviksi

Lähiliikuntapaikat ovat tärkeitä erityisesti lasten ja nuorten omaehtoisen, päivittäisen liikunnanharrastuksen kannalta ja ne tukevat lasten ja nuorten fyysistä kasvua ja kehitystä. Koulujen piha-alueet soveltuvat hyvin lähiliikuntapaikoiksi, mutta tällä hetkellä niillä ei ole riittävästi tyttöjä kiinnostavia liikuntamahdollisuuksia.

Olemassa olevien lähiliikuntapaikkojen saavutettavuus on hyvä ja ne ovat olleet aktiivisessa käytössä, mutta niiden määrä ei ole vielä riittävä. Itä-Suomen läänissä lähiliikuntapaikkojen rakentamistarve kasvaa lähivuosina, mutta selkeää vastuutahoa rakentamiseen ja ylläpitämiseen ei toistaiseksi ole.

Lääninhallitus avustaa jatkossakin lähiliikuntapaikkojen rakentamista korotetulla tuella, mikäli opetusministeriö osoittaa vuosittain tähän määrärahan.

Koulupiha-alueiden liikuntamahdollisuuksien kehittämisessä tarvitaan tutkimustietoa ja tätä varten tulee käynnistää valtakunnallinen selvitystyö, jossa otetaan huomioon myös tyttöjä kiinnostavien liikuntamahdollisuuksien parantaminen.

Lähiliikuntapaikkoja koskevaa tiedottamista tulee edelleen jatkaa ja parantaa. Myös käytön seuranta on järjestettävä. Rakentamisen sekä varustamisen suunnittelussa on kaikkien käyttäjäryhmien liikuntamahdollisuudet ja tarpeet otettava huomioon.

Resurssipula vaikeuttaa nuorisotyötä

Nuorisotyössä käytännön ohjaustyöhön riittää yhä vähemmän resursseja, koska hallinnolliset tehtävät lisääntyvät etenkin yhdistelmäviroissa. Nuorisotoimen henkilöstömäärän kehitykseen onkin kiinnitettävä tulevaisuudessa erityistä huomiota. Vähiten henkilöstöresursseja suhteessa nuorten määrään on nyt Pohjois-Karjalassa.

Nuorisotilojen kunto, aukioloajat, toiminnan laatu ja ohjaajaresurssit ovat sekä nuorten että työntekijöiden yhteinen huolenaihe. Nuoret hakevat ennakkoluulottomasti ja luovasti uusia verkostoja resurssiongelmiin ja uusia nuorten vaikuttajaryhmiä perustetaan edelleen kuntiin.

Pajatoiminnassa nuorten koulutustaustaan ja jatkoseurantaan pajajakson jälkeen ei kiinnitetä riittävästi huomiota. Yhtenä selittävänä tekijänä on työpajaohjaajien ja -valmentajien vaihtuvuus. Pajatoimintaa voidaan järkevöittää ottamalla käyttöön valmennuspäiväkirja ja kehittämällä nuorten edistymisen seurantarjestelmiä.

Nuorten näkökulma pitää ottaa paremmin huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä nuorten asioista päätettäessä.

Esimerkiksi tiedotus- ja -neuvontapalvelujen sekä muiden nuorisotyön erityisosaamisalojen kehittäminen voidaan toteuttaa myös seutukunnallisina palveluina. Vapaiden toimintaryhmien joustavampi avustaminen monipuolistaa tukitoimia. Vanhempien, vapaaehtoisten ja kolmannen sektorin toimijoiden mukaan ottamiseksi on edelleen etsittävä uusia keinoja.

Lastensuojelun tarpeet kasvussa, palvelujen saatavuus heikko

Kaikki erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevat lapset eivät saa tarvitsemiaan kuntoutus- tai konsultaatiopalveluja. Myös lakisääteisten kuntoutussuunnitelmien laatimisessa oli puutteita. Tavoite on, että kaikille erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseville lapsille laaditaan kuntoutussuunnitelma.

Erityislastentarhanopettajan palveluja pystyy tarjoamaan ainoastaan neljäsosa Itä-Suomen läänin kunnista. Palvelujen saatavuus turvataan parhaiten lisäämällä kuntien yhteistyötä. Erityiskasvatusta koskevan tiedon lisäämistä päivähoidon henkilöstölle pidetään tärkeimpänä päivähoidon kehittämiskohteena. Tämä tapahtuu täydennys- ja jatkokoulutuksella sekä erityislastentarhanopettajien koulutusta lisäämällä.

Kasvatus- ja perheneuvontapalvelut ovat koko läänin alueella riittämättömiä ja niitä on vaikea saada. Sosiaalihuoltolain mukaisten kasvatus- ja perheneuvontapalvelujen järjestäminen edellyttää kuntien yhteisiä, riittävästi resursoituja palveluyksiköitä. Yhä suurempi osa lapsiasiakkaista on myös lastensuojelun asiakkaita. Kasvatus- ja perheneuvoloiden toimintaa tuleekin kehittää nykyistä tiiviimmässä yhteydessä lastensuojelun ja perhetyön kanssa.

Läänin vähenevästä lapsiväestöstä yhä useampi on tarvinnut avohuollon tukitoimia. Myös huostaanotot ja sijoitukset kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena ovat lisääntyneet. Lastensuojelutyön määrällinen ja laadullinen resurssointi on heikko muun muassa sosiaalitoimistojen sosiaalityön virkojen riittämättömyyden takia. Kuntaan toimeksiantosuhteessa olevien perhehoitajien saatavuus on heikko.

Tilanteen parantamiseksi tulee vahvistaa lasten ja nuorten psykososiaalisissa palveluissa varhaista puuttumista ja yhteistyön rakenteita peruspalvelujen ja erityispalvelujen välillä, kuntien sisällä sekä seudullisesti. Myös lastensuojelun avohuollon työmuotojen kehittäminen ja avuntarpeen tunnistamisen edistäminen auttavat asiaa. Palvelutarpeen yhteistä arviointia on myös kehitettävä. Sosiaalityön asemaa pitää vahvistaa niin, että kunnissa on yksi sosiaalityöntekijän virka kahta tuhatta asukasta kohden. Sosiaalityön koulutuksen riittävyttä läänissä tulee edistää ja kehittää seudullisesti toimivia lastensuojelun palveluketjuja. Perhehoitajien saatavuutta ja ammatillista osaamista kehitetään osana tulevaa sosiaalihuollon täydennyskoulutusta.

Kuntien kodinhoitopalvelut kohdistetaan nyt yli 90 prosenttisesti vanhustyöhön. Tämä on johtanut siihen, että kotipalvelutyön sisältö, henkilöstön koulutusrakenne ja työn organisointi painottuvat terveydenhuollolliseen hoitotyöhön. Lapsiperheiden tarvitsema apu edellyttää kuitenkin auttajalta käytännön kodinhoidon ja perhetyön osaamista.

Perhetyö on jonkin verran korvannut kodinhoitopalvelujen puutetta. Perhetyöstä tehdyn erilliskyselyn perusteella voidaan arvioida, että lapsiperheiden kotipalvelujen tarve on paljon suurempi kuin palvelujen tarjonta. Kodinhoitopalvelujen tarve on suurinta ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä ja vanhempien jaksamisen tukemisessa. Lapsiperheiden kodinhoitopalveluihin tarvitaan lisää ammattitaitoista henkilöstöä ja työn sisältöä kehittäviä hankkeita.

Perhetyö mielletään yläkäsitteeksi, jonka alla on monenlaista toimintaa erityisnuorisotyöstä kodinhoitoapuun. Näiden palvelujen saatavuus on Itä-Suomen läänin kunnissa melko hyvä. Vanhustyön tarpeet vievät kuitenkin aikaa ja työntekijäresursseja perhetyön piiristä. Tulevina vuosina tämä kehitys korostuu, kun alle 18-vuotiaiden ikäryhmä pienenee ja vanhusten osuus väestöstä vastaavasti kasvaa. Perhetyön erilaiset työtavat tulee jatkossa nimetä ja määrittää yksiselitteisesti.

Mikäli lapsiperheen tulot muodostuvat etupäässä asumistuesta ja työttömyyden perusturvasta, riskitoimeentulotuen saajaksi kasvaa, koska edellä mainitut tulot eivät kata lapsiperheiden elinkustannuksia. Ehkäisevää toimeentulotukea ei käytetä riittävästi perheitä uhkaaviin riskeihin ja toimeentulo-ongelmiin. Toimeentulotukea saavien lapsiperheiden kokonaistilanteen arviointia tuleekin lisätä. Ehkäisevän toimeentulotuen käyttöä pitää harkita silloinkin kun toimeentulotukilaskelmat eivät suoranaisesti osoita vajausta, mutta asiakkaan tai perheen taloudellinen ahdinko on jatkunut pitkään.

Sosiaalipäivystyspalvelujen tila Itä-Suomen läänin kunnissa ei vastaa sosiaalialan kansallisen kehittämissuunnitelmassa vuodeksi 2007 asetettua tavoitetta, jonka mukaan sosiaalipäivystys toteutetaan koko maassa. Sosiaalipäivystyksen eri järjestämismahdollisuudet pitää kartoittaa ja varsinkin pienten kuntien yhteistyötä aktivoitava esimerkiksi kehittämishankkeen kautta.

Julkisen liikenteen verkko säilynyt kattavana

Julkisen liikenteen verkko läänissä on säilynyt varsin kattavana ja maakuntien väliset tarjontaerot ovat kaventuneet. Siitä huolimatta joukkoliikenteen matkustajamäärät vähenivät niin maaseudulla kuin kaupungeissakin, mutta palveluliikenteissä matkustajamäärät kasvoivat.

Kaupungeissa ei ole pystytty säilyttämään joukkoliikenteen markkinaosuutta asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Maaseudulla lääninhallituksen ostoliikenne pienentää merkittävästi kuntien välisiä eroja joukkoliikenteen palvelutasossa. Taksitarjonta ja joukkoliikennetarjonta täydentävät toisiaan.

Tulevaisuudessa lääninhallituksen ostoliikennettä on kohdennettava siten, että alueen ja joukkoliikenteen vetovoimaisuus lisääntyvät ja palvelutarjonnan tasapuolisuus paranee. Alueelliset palvelutasotavoitteet on määriteltävä kaikilla tasoilla yhteistyössä.

Ostoliikennemäärärahojen ostovoimaa on lisättävä tarjonnan säilyttämiseksi nykyisellä tasolla. Paikallisliikenteen tarjonnan laatua tulee parantaa ja houkuttelevuutta lisätä esimerkiksi kausilippujen hinnoittelulla ja suurten erityisryhmien tarpeita tyydyttämällä. Kaupunkiseuduilla joukkoliikenteen tarjontaa tulee parantaa siten, että palvelualojen työssäkäyntiajat ja palveluyritysten asukkaille tarjoamat palvelut otetaan aiempaa paremmin huomioon.

Kuntien kaikille avoimien palveluliikenteiden valtionapujärjestelmä on uudistettava siten, että valtionavustuksen jatkuvuus voidaan turvata kaikissa kunnissa, joissa palveluliikenteet tyydyttävät myös vammaispuolalaisin perusteella kuljetusoikeuden saaneita asiakkaita ja liikenteet ovat osa kunnan avointa joukkoliikennetarjontaa. Kuntien sisäisten koulukuljetusten ja palveluliikenteiden yhdistämistä on nopeutettava ja nykyistä palveluliikenne kalustoa parannettava.

Kaukoliikenteen ja alueellisen liikenteen tarjontaa on täydennettävä ovelta ovelle hoidettavilla liityntäkuljetuspalveluilla ja esteettömillä yhteyksillä.

Poliisin lupapalveluihin ollaan tyytyväisiä

Poliisipalvelujen kysyntä on pysynyt edellisvuosien tasolla. Hälytyspalvelujen ja ennalta estävien palvelujen tarjonnassa on tapahtunut vähentymistä. Poliisin hälytyspalvelujen saatavuus on heikentynyt. Kansalaisarvion mukaan poliisi on onnistunut erityisesti lupapalvelujen tuottamisessa. Eniten parantamisen varaa on rikosten ennalta ehkäisemisessä.

Rikosten tutkintanopeutta on parannettava ottamalla opiksi Pohjois-Karjalan poliisilaitosten menettelytavoita. Poliisin ja sosiaalitoimen yhteistyötä on edelleen lisättävä. Varhainen puuttuminen on tehokas työtapo syrjäytymisen ehkäisemiseen ja parhaiten tähän tavoitteeseen päästään silloin, kun työtä tehdään fyysisestikin yhdessä. Poliisitoiminnan painopistettä on muutettava siten, että poliisi onnistuu paremmin ydintehtävissään, joita ovat kiireellisten hälytystehtävien hoitaminen ja rikosten ennaltaehkäisy ja selvittäminen.

Turvallisuussuunnittelussa puutteita

Useimmissa kunnissa erityiskohteiden palotarkastukset on suoritettu verrattain hyvin, mutta muiden kuin erityiskohteiden palotarkastusmäärät ovat edelleen laskusuunnassa. Neuvonta- ja valistustoimintaa on tehty määrällisesti tyydyttävästi mutta jälleen edellisvuotta vähemmän. Neuvonta- ja valistustoimintaan sekä palotarkastustoimintaan on asetettava selkeät tavoitteet ja toiminta on suunniteltava tarkemmin. Lisäksi näihin tehtäviin on suunnattava riittävä työpanos.

Yrityksiltä, laitoksilta ja yhteisöiltä vaadittavista turvallisuussuunnitelmista on laadittu vain vajaat kaksi kolmasosaa, minkä lisäksi ne eivät useissa tapauksissa ole ajantasaisia. Turvallisuussuunnitelmien (nykyisin pelastussuunnitelmien) tekoa ja niiden ajan tasalla pitämistä on ohjattava ja valvottava paremmin.

Palokuntien toimintavalmius on säilynyt entisellä melko hyvällä tasolla. Hälytystehtävien määrä lisääntyi, mutta kokonaisvahinkojen määrä väheni.

Palopäällystön tavoitettavuus ja yksikön johtajien saatavuus on varmistettava aukottomasti ja johtamisjärjestelyt on mitoitettava onnettomuustilanteiden vaatimiksi.

Palokuntien sivutoimisen henkilöstön hankintaa on myös tehostettava esimerkiksi palokuntanuorisotyön ja muun yhdistystoiminnan avulla.

Eläinlääkäreitä on, päivistys ja lomat aiheuttavat ongelmia

Eläinlääkintähuoltolakiin perustuva kunnalliseläinlääkärijärjestelmä on taannut sen, että eläinlääkärin virrat ovat jakautuneet tasaisesti läänin alueella. Kunnaneläinlääkärin eläkkeelle siirtymisen yhteydessä vapautuvia virkoja ei saa lakkauttaa. Täyttämättä oleviin virkoihin on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä saamaan viranhaltija.

Päivistysaikana eläinlääkäri joutuu priorisoimaan sairastapausten hoitojärjestyksen. Tällöin jotkut potilaat voivat joutua odottamaan hyvinkin kauan. Ostopalveluna hankittu pieneläinpäivistys voisi auttaa etenkin suurien asutuskeskusten lähistöllä. Lomasijaisten puute rajoittaa sekä lakisäateisten lomien, että päivistysvapaiden pitoa. Seutukunnittaiset yhteistyökokeilut on mahdollista ulottaa eläinlääkintähuoltoon palkkaamalla alueelle yhteinen kiertävä päivistäjä. Kyseessä voisi olla myös lomasijainen, joka myös päivistäisi.

Elintarvikevalvonnassa suuria eroja kuntien välillä

Itä-Suomen läänissä on elintarvikevalvonnassa 9,32 henkilötyövuoden henkilöstövajaus. Vajaus on vähentynyt edellisestä vuodesta 0,8 henkilötyövuotta. Kuntien väliset erot valvonnan määrässä ja kohdentumisessa ovat suuret. Erityisen suuret erot ovat hygienialain mukaisten laitosten valvonnan määrässä.

Kuntien pitää aloittaa neuvottelut valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisten seudullisten valvontayksiköiden aikaansaamiseksi. Valvontahenkilöstön määrää tulee lisätä valvonnan tarvetta vastaavaksi.

Valvontaa tulee kohdentaa riskinarvioinnin perusteella ja valvonnan vaatimustenmukaisuus tulee varmistaa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä hygienialain mukaisten laitosten valvonnan vaatimustenmukaisuuteen ja laitosten elintarvikelain mukaiseen valvontaan.

Kaupan aukiololainsäädäntöön kaivataan selkeyttä

Aukioloaikojen rajoittaminen ja vapauttaminen on kiistakysymys, joka jakaa kauppiaiden, työntekijöiden ja asiakkaiden mielipiteitä. Vapaampien aukioloaikojen vaikutusta päivittäistavarakaupan myyntiin, hintoihin, rakenteeseen ja työllisyyteen on vaikeaa ennustaa.

Vapaampien aukioloaikojen tarve on Itä-Suomen läänissä varsin paikallista. Haja-asutusalueilla sijaitsevat kaupat eivät kannattamattomuuden ja henkilökunnan vähäisen määrän takia pysty hyödyntämään nykyisiä vapaita aukioloaikojaan. Suurin tarve aukiolojen vapauttamiseen on asukasluvultaan suurissa kunnissa, joiden taajama-aste ja palveluiden kysyntä ovat korkeita. Näissä kunnissa aukioloajoilla halutaan tasoittaa palveluihin kohdistuvaa ruuhkaa ja parantaa näin palvelun tasoa.

Päivittäistavarakaupassa yksittäisen myymälän ilta- ja sunnuntaiaukiolo on usein riippuvainen ketjun suosituksista tai päätöksestä. Kunnissa vallitsee yleensä melko yhtenäinen aukiolokäytäntö.

Nykyistä vapaampien aukiolojen käyttöastetta on vaikeaa ennustaa, mutta yli 400 m²:n suuruiset kaupat kokevat pitemmät aukioloajat ja ennen kaikkea sunnuntaiaukiolon tärkeänä palvelun parantamisen ja kaupan kannattavuuden lisäämisen kannalta. Alle 400 m²:n suuruiset, taajamissa sijaitsevat kaupat hyödyntävät aukiolovapautta haja-asutusalueen kauppvoja tehokkaammin.

Selkeä ja yhtenäinen aukiolokäytäntö helpottaa niin kuluttajan kuin elinkeinonharjoittajankin näkökulmasta palvelun kysyntää ja tarjontaa. Nykyinen, melko kirjava, lainsäädäntö poikkeuksineen ja tulkinnanvaraisuuksineen, esimerkiksi haja-asutusmaisen alueen määrittely, aiheuttaa päivittäistavarakaupan piirissä ja asiakkaiden keskuudessa epätietoisuutta.

Yhtenäinen ja selkeä aukiololainsäädäntö on toivottavaa niin kuluttajien kuin elinkeinonharjoittajienkin kannalta. Lääninhallitus ehdottaa vapaiden aukiolojen sallimista muulloin kuin juhlapyhinä. Vapaista ja rajoitetuista aukioloajoista käytössä olevan tiedon ja kokemuksen perusteella voidaan olettaa, ettei aukiolojen vapauttaminen aiheuta ratkaisevan suuria muutoksia kauppajien nykyisiin aukiolokäytäntöihin.

Sähköisen asioinnin valmius ei vielä tyydyttävä

Eduskunta on edellyttänyt väestötietolain ja henkilökorttilain uudistuksen yhteydessä hallituksen ryhtyvän sellaisiin toimenpiteisiin, että valtion eri yksiköiden palvelut ovat laajasti kansalaisten käytettävissä sähköisen henkilökortin avulla. Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003) säädetyt ja vuonna 2003 voimaan tulleen lain tarkoituksena on lisätä asiointiin sujuvuutta ja joutuisuutta viranomaistoiminnassa. Lain mukaan viranomaisen, jolla on tarvittavat tekniset, taloudelliset ja muut valmiudet, on tarjottava kansalaisille mahdollisuus asioida sähköisesti esimerkiksi sähköpostin välityksellä.

Maksuttomassa käytössä olevien, sähköisen henkilökortin lukijalla varustettujen asiakaspäätteiden määrä Itä-Suomen läänin alueella on vielä erittäin vähäinen. Niiden lukumäärää tulee lisätä, jotta kansalaisten mahdollisuus asioida sähköisesti paranee. Internet-asiointipäätteiden sijoittaminen yhteispalvelupisteisiin lisää kansalaisten tasapuolisia asiointimahdollisuuksia ja tukee myös yhteispalvelu -ajatuksen toteutumista.

HST-kortilla käytettäviin palveluihin on vielä matkaa, koska monelta kunnalta puuttuu tarvittava sähköisen asioinnin infrastruktuuri, jota sähköisten asiointipalvelujen toteuttaminen edellyttää. HST-kortilla käytettävien palvelujen kehittämiseen ja käyttöönottoon tulee varata resursseja.

Verkkopalvelujen mahdollisuuksia on käytetty hyväksi toistaiseksi vähän. Laki antaa alue- ja paikallishallinnon viranomaisille kaikki mahdollisuudet järjestää sopimusteitse palveluja uudella tavalla yhdessä tietotekniikkaa hyödyntäen ja tehtäväkokonaisuuksia järjeistäen. Näin myös voidaan turvata yhteisvoimin kansalaisille monipuolinen palveluverkko harvaankin asutuilla alueilla. Tämä edellyttää hallinnon rajat ylittävää yhteistyötä ja monipuolista osaamista.

Julkisten palvelujen saatavuutta ja laatua voidaan parantaa panostamalla verkko- ja asiointipalveluihin. Tavoitteiden saavuttaminen vaatii myös palveluprosessien uudistamista. Verkkosiointia tulee kehittää sellaiseksi, että koko palveluprosessi voidaan hoitaa sähköisesti ja palvelujen suunnittelun pitää lähteä keskivertoasiakkaan tarpeista.

Valtion alue- ja paikallishallintoviranomaisten tulee hyödyntää yhteispalvelupisteiden antamat mahdollisuudet ja kehittää palvelujaan yhteistyössä myös kuntien kanssa asukkaiden kannalta parhaiden mahdollisten palvelukokonaisuuksien rakentamiseksi.

Viranomaisten tulee hyödyntää yhteispalvelupisteiden antamat mahdollisuudet hallintopalvelujen parantamiseksi kunnissa, joissa palvelujen kysyntä ei ole riittävä omien toimipisteiden ylläpitämiseksi.

Yhteispalvelupisteistä tulee kehittää monialaisia palveluvirastoja, joihin myös delegoidaan päätösvaltaa. Paikallista kehittämistyötä tulee tukea valtion keskushallinnosta niin, että eri ministeriöt sopivat ja kannustavat alaistaan hallintoa alueelliseen ja paikalliseen ministeriöiden rajat ylittävään yhteistyöhön.

Verkkopalvelujen kehittämiseksi keskushallinnon pitää aluetasolla rahoittaa ja aktivoida pilottihankkeita.

Asenteet, resurssipula, tiestön kunto ja kevyen liikenteen väylien puuttuminen näkyvät liikenneturvallisuudessa

Länsin liikenneturvallisuustilanne on parantunut tarkasteltaessa henkilövahinkoon johtaneiden onnettomuuksien määrän muutosta. Liikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden määrä on pysynyt melko tasaisena vuosien 1999 - 2003 aikana, kuitenkin vuonna 2003 läänissä päästiin tieliikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden osalta kaikkien alhaisimpiin lukuihin. Poliisin tietoon tulleiden rattijuopumusten määrässä ei ole ollut kovin suuria vaihteluja.

Länsin liikenneturvallisuusryhmät ovat toimineet niille asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Liikenneturvallisuustyön taso vaihtelee kunnittain. Reilussa puolessa länsin kunnista toimii liikenneturvallisuusryhmä. Kunnissa tehdään liikenneturvallisuustyötä myös yhteistyössä eri hallintokuntien kanssa.

Kuntien liikenneturvallisuussuunnitelmatilanne on hyvä. Jokaisessa länsin kunnassa on liikenneympäristösuunnitelma, niistä tosin osa on vanhentuneita. Vastaavasti liikenneturvallisuussuunnitelmien kasvat-, valistus- ja tiedotusosa puuttuu yli puolesta länsin kunnasta kokonaan.

Itä-Suomen länsin kunnat arvioivat yleisen liikenneturvallisuuden kohtalaisen hyväksi. Koko länsin keskiarvo yleiselle liikenneturvallisuudelle on 3,4 (arviointiasteikolla yhdestä viiteen). Rakenteellinen liikenneturvallisuus saa hieman huonomman arvosanan (3,1). Asenne- ja liikennekasvatus arvioidaan keskimääräistä heikommaksi keskiarvolla 2,7. Liikenneturvallisuustyön organisointi (ka 2,2) ja hallintokuntayhteistyö (ka 2,5) arvioidaan heikoimmiksi liikenneturvallisuustyön osa-alueiksi. Yhteistyö eri tahojen kanssa arvioidaan kohtalaiseksi, keskiarvo koko länsissä 3,1.

Kuntien liikenneturvallisuuskyselyssä nousee esille kolme ylitse muiden olevaa tekijää: ihmisten asenteet, kunnan resurssit sekä erityisesti haja-asutusalueen tiestön huono kunto ja puutteellinen kevyen liikenteen väylästä. Ihmisten asenteet liikenneturvallisuutta kohtaan näkyvät huonona liikennekäyttäytymisenä, ylinopeutena, korttelirallina ja piittaamattomuutena. Liikenneturvallisuustyön resurssipula ilmenee kaikilla mahdollisilla tavoilla: kunnilla ei ole riittäviä määrärahoja, henkilöstöllä ei ole muiden tehtävien ohella riittävästi aikaa eikä poliisilla ole riittäviä resursseja valvontaan.

Itä-Suomen länsissä on poliisin tulosohjauksessa painotettu liikenteen valvontaan käytetyn työajan lisäämistä. Vaikka lisääntymistä on tapahtunut, niin liikenteen valvontaan käytetyn työajan osuus ei vielä-kään ole kovin suuri poliisin kokonaistyöajasta.

Uudet länsin liikenneturvallisuusryhmät nimetään vuoden 2004 alussa. Liikenneturvallisuustyön painopiste on maakuntaryhmien työssä, jota kehitetään kuntakyselyn vastausten pohjalta. Kunnat toivovat maakuntaryhmiltä muun muassa sitouttavampaa ja innostavampaa toimintaa ja toimintatavan odotetaan muodostuvan näkyvämmäksi ja käytännönläheisemmäksi.

Kuntien liikenneturvallisuustyötä tuetaan ja aktivoidaan edelleen. Tavoitteena on sisällyttää liikenneturvallisuus kaikkien hallintokuntien normaaliin työhön. Kuntatyön muotoa ja sisältöä kehitetään kuntakyselyssä esitettyjen toiveiden mukaisesti. Koulutustilaisuuksien järjestäminen joko kunnan, seutukunnan tai maakunnan tasolla on toivotuinta tukea kuntien liikenneturvallisuudelle. Erityisen toivottuja ovat

myös vuosittaiset seutukuntatapaamiset ja yksittäiset kuntakäynnit. Lääninhallitus järjestää alueensa kuntien hallintokuntien henkilöstölle suunnattuja koulutustilaisuuksia ja seminaareja vuosittain erilaisista teemoista. Vuonna 2004 kohteena on kuntien sosiaali- ja terveystoimi ja vanhukset ja vuonna 2005 turvalaitteiden käyttö.

Lääninhallitus aktivoi kuntia liikenneturvallisuussuunnitelmien uudistamisessa. Kasvatus-, valistus- ja tiedotusosa tulisi sisältyä kuntien suunnitelmiin. Tavoitteena on, että kunnat tarkistaisivat ja uusisivat suunnitelmiaan 5 - 10 vuoden välein. Myös useamman kunnan yhteiset liikenneturvallisuussuunnitelmat tulevat varteenotettaviksi vaihtoehdoiksi. Kuntien liikenneturvallisuustyön tukemisessa merkittävä rooli on ollut liikenne- ja viestintäministeriön myöntämällä liikenneturvallisuuden tutkimus- ja kehittämisrahalla. Toivomuksena on, että liikenne- ja viestintäministeriö myöntää kunnille tutkimus- ja kehittämisrahaa myös jatkossa.

Lääninhallitus parantaa tiedottamista liikenneturvallisuusasioista kehittämällä omia Internet-sivujaan. Tavoitteena on edistää kuntien tiedonsaantia liikenneturvallisuustilanteesta ja parantaa kansalaisten mahdollisuuksia kertoa oma mielipiteensä vaikkapa liikennekulttuurista.

Itä-Suomen lääninhallitus pyrkii noudattamaan valtakunnallisessa liikenneturvallisuussuunnitelmassa esitettyä tavoitetta riittävästä resurssista. Suunnitelmassa todetaan, että ”lääninhallitusten tulee huolehtia riittävästä resurssista liikenneturvallisuustyössä. Kussakin läänissä tulee olla yksi päätoimisesti liikenneturvallisuustyöhön keskittyvä henkilö ja suurlääneissä tämän lisäksi osan ajastaan liikenneturvallisuustyöhön käyttäviä henkilöitä.” Yhden kokopäivätoimisesti liikenneturvallisuuteen keskittyvän henkilön saaminen liikenneosastolle tai yleensäkin läänin liikenneturvallisuustyöhön lisää liikenneturvallisuustyön määrää huomattavasti. Lääninhallitus, Tiepiirit ja Liikenneturva lisäävät yhteistyötään Itä-Suomen läänin liikenneturvallisuustyön tehostamiseksi.

Kuljetuspalvelujen tehokkuuden mittaamiseen tarvitaan kriteerit

Sosiaalitoimen kuljetuspalvelujen kustannusten nousu kiihtyy, koska saajien määrä ja saajakohtaisten kustannusten lisääntyminen on hallitsematonta.

Sekä vammaispalvelulain että sosiaalihuoltolain mukaiset kustannukset ovat asukasta kohden laskettuna kalleimmat ja kustannusten kasvu nopeinta Etelä-Savossa. Kustannusten nousu myös muissa maakunnissa on suurempaa kuin kuljetusten tuotantokustannusten kasvu.

Ikääntyvän väestön kuljetuspalvelujen tarve ja kuljetettavien määrät jatkavat lisääntymistä

Joukkoliikenteen vähäisyys ja kodeissaan asuvien henkilöiden kunnan heikkeneminen lisäävät kunnissa paineita järjestää kuljetuspalvelut sosiaalihuolto- ja vammaispalvelulain edellyttämällä tavalla.

Kuljetusten yhdistely ja laadukkaat ovelta ovelle palvelevat palveluliikenteet hidastavat kuntien kuljetuskustannusten nousua ja parantavat vanhusten liikkumismahdollisuuksia.

Sekä sairausvakuutuslain että vammaispalvelulain perusteella korvattavia matkoja voidaan yhdistellä esimerkiksi asiointi- tai koulukuljetuksiin.

Perusopetuksen oppilasta kohden lasketut kuljetuskustannukset nousevat tuotantokustannuksia hie- man nopeammin. Kilpailuttamisella saavutetut säästöt on pääosin jo saavutettu, ja oppilaiden määrän väheneminen haja-asutusalueilla heikentää kuljetusten tehokkuutta.

Kuljetuskustannuksissa kuntien ja maakuntien välillä on havaittavissa eroja, mutta osa syntyneistä eroista on selitettävissä sekä erihintaisilla kuljetussopimuksilla että kuljetusjärjestelyjen erilaisuudella.

Koulujen lakkautuksilla on oma vaikutuksensa kuljetusjärjestelyihin, mutta vuoden 2001 selvityksen perusteella sen ei voi osoittaa yksiselitteisesti nostaneen koulukuljetuskustannuksia. Koulumatkojen maantieteellinen pidentyminen koulujen lakkautusten vaikutuksesta ei ole suorassa suhteessa koulumatkojen laatuun ja ajalliseen pituuteen.

Kuljetuspalvelujen kustannusten nousun hillitsemiseksi on edelleen välttämätöntä voimakkaasti kehittää palveluliikenteen ja matkojen yhdistämistä edistävää toimintaa.

Kutsujoukkoliikennejärjestelmän parantamista on jatkettava erityisesti käyttäjän näkökulmasta.

Kuljetusjärjestelyjen seuranta ja kuljetusten laadun mittaamista on kehitettävä. Kuljetusreitistöstä, kuljetustavoista, kuljetusajoista ja -matkoista tulee tehdä yhteistyössä liikenne- ja opetushallinnon sekä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa perusteellinen valtakunnallinen selvitys ja sitä kautta jatkuva laadun arviointi- ja seuranta järjestelmä.

Kuntien tulee huolehtia omalta osaltaan kuljetusjärjestelyjen jatkuvasta seurannasta siten, että sen avulla voidaan kustannusten tehokkuuden lisäksi yksilötasolla yksiselitteisesti mitata ja arvioida esimerkiksi koulumatkojen ajalliset ja maantieteelliset pituudet sekä järjestää kuljetukset olosuhteet huomioon ottaen optimaaliseksi. Tämä parantaisi oppilaiden oikeusturvaa koulumatkojen osalta ja vammaisten oikeusturvaa yhteiskuljetuksissa.

Erityisesti esiopetuksessa olevien lasten koulumatkan vaarallisuuden määrittely on vaikeaa. Siihen tulee koulu- ja poliisiviranomaisten sekä tiehallinnon tehdä yhteistyössä kriteeristö ja mittarit. Näin vaarallisten tieosuusien määrittely yhdenmukaistuisi ja kuljetuksen järjestäminen saataisiin tasapuolisen tarkastelun kohteeksi.

Matkojenyhdistelykeskusten asema liikennejärjestelmässä ja niiden rahoitus on ratkaistava nopeasti.

Eri hallinnonalojen erilliskuljetusten määrärahojen koordinoitua tulisi parantaa.

Osana liikkumisen tutkimus- ja kehittämisohjelmaa tulee luoda ”esteetön kunta” -verkosto sekä kuntien ja maakuntakeskusten välille esteettömien kuljetuspalvelujen verkosto.

